

ESMERLA.

DERIV.: *Esmerilar* [1414-27, i potser ja c. 1390]; EdFontseré defineix «desgastat per fregament, en particular amb pols d'esmeril» (*CiFiNat.*, p. 48 i gloss.).

ESMERLA, 'falcó nan, de vol lleuger', de l'a-al. ant. *smërlo* o una forma anàloga en el francic, avui al *schmerl* id., mot germànic comú amb l'esc. ant. *smyrill*, i del qual provenen també l'oc. ant. *esmirle*, it. *smerlo*, fr. *e(s)merillon*, cast. *esmerejón*. □ 1.ª doc.: *esmirle*, 1262; *esmerla*, c. 1460-90.

En comptes de la casa del futur Pere el Gran, de 1262: «XI drs.: una tortra als *esmirles*» (FSoldevila, *Pere el Gr.* III, 430). «D'astor 4 sols., e de tot falcó, dos sols., e d'esperver ho de *mirla*, un sol. 6 di.» en un doc. de 1393 (crec mallorquí i publicat en el *BSAL*, nota extraviada). Una forma masculina *mirlas* en plural, i un singular *mirla* apareix també en un doc. de 1379 i en el llibre del *Nudriment d'ocells* citat per *AlcM*; d'*esmirla* femení dona dos testimonis *AlcM* i un d'*esmirle* masculí en els Ss. xiv i xv. El *Torcimany* d'Aversó porta *esmirla* amb 4 rims en *irla*, i *esmirle* rimant amb un homònim només (235.5, 747.1).

El testimoni més famós és en el clàssic vers de Roís de Corella: «al seu costat estava una *smerla*, / ab un tal gest, les plomes i lo lustre, / que yo no sé poeta tan illustre / que puga dir les llahors de tal perla / --- / Del mal que pas no puc guarir / si no-m mirau ---». ¹ El cas és que aquesta mena de falcó que ens descriu bé el *Dfa.* és encara ben conegut en els dos caps del País Valencià: a Castalla en diuen *esmirla* (Enric Valor, c. 1950), a Morella i Freginals *mirla* «varietat de falcó» (*AlcM*). Labèrnia (que era d'aquesta terra, Maestr.) registra (1839) un *esmerenyó* que ha passat a d'altres diccionaris.

No nego, és clar que hi hagi hagut influència entre les formes del nom de l'un i l'altre ocell, el falconet i la merla, per més enorme que sigui la diferència entre les espècies; també n'hi degué haver amb el *milà*, que a això es deurà la forma de 1393, i això ja és més raonable zoològicament, i serà més aviat a aquest que es deuran les contaminacions.

Del català degué passar a l'aragonès la forma *esmarle* (errada per *esmerla*?) que fou usada per l'aragonès Fernández de Heredia en el S. xiv (Sachs, *RFE* xxii, 77).

De les formes germàniques i dels camins per les quals aquestes es van transmetre al romànic, ja vaig donar detalls en l'article *ESMEREJÓN* del *DCEC* (II, 378-9), i bastarà ja remetre a aquest estudi per a més precisions.

Tal com es va usar figuradament *falcó* per a una peça d'artilleria, també es digué *esmeril* per una de més petita que el «falcó»: això es digué *esmerillon* a França, amb un variant *esmeril*, que passà al cast. *esmeril* (1625) i també al català: «quant foren al portal, desapararen quatre pessas de artilleria; y la Infanteria, tota la mosqueteria; y quant foren a la plasa de la Torreta, vuit *armarills*», a. 1644, Macabich, *Cròn.* de Sta. Maria la Major, p. 70.

DERIV.: *Esmerlit* 'esprimatxat i mancat de forces', que *AlcM* documenta amb un passatge de NOÏER i el localitza en el Penedès i CpTarr., no ve d'*esmarrit* com diu *AlcM*, mot italià que no ha existit mai en català (figura en una trad. de Boccaccio, i no parlem del «monstre» d'AFEbrer que no pretén ser escrit en cat.), sinó d'*esmerla* per comparació amb la petitor d'aquest falcònid. De la mateixa idea deu venir *esmirilar*, terme només aplicat als ocells de caça, en els 4 testimonis que en cita *AlcM*, S. xv, cf. «fa'ls mal e fa'ls massa *smirlar* e aflaquexen» en els *Animals de Caçar*: es diria primer un *falcó esmirlat* volent dir 'un falcó tan migrat que sembla un *esmirle*'.

¹ Que «tal perla» fos una «merla» com diu *AlcM*...!

Però no ens aferrissem damunt la ridícula vessada, de la qual no sé qui seria responsable. Sembla que aqueixa confusió vagi córrer entre erudits pels anys 30, en què lleigeixo que Blasco Ibàñez tenia «una formosa casa en les estribacions dels Alps --- amb un jardí --- i safaretxos i *esmerles* negres, com un hort del Xúquer».

Esmerletar, V. *merla* *Esmerniar-se* deu resultar d'un encreuament de l'it. *smaniansi* 'desficiar-se, escarrassar-se' amb el castellanisme *esmerarse*.

Esmerriat, V. *esmirriat* *Esmeulegar*, V. *miolar* *Esmicament*, *esmicar*, *esmicassar*, *esmicoladis*, *esmicolar*, *esmiconar* (i la seva deformació *esminucar*, mer barbarisme metatètic que no he sentit mai a Bna.), V. *mica* *Esmillorar*, V. *millor* *Esmina*, V. *aimina* *Esminucat*, V. *esmiconat* *Esmirla*, *esmirle*, V. *esmerla*

ESMIRRIAT, mot a penes català (no Lab., Bulb., Vogel, *Dfa.*, Amengual ni Escrig), per al qual bastarà remetre al *DCEC* (DESMIRRIADO); *AlcM* no cita més que un *esmirriat* d'un escriptoret de 1923, i un *esmerriat* de 1474, dada insegura i de sentit poc clar. A les formes castellaneres i romàniques cal afegir el bc. (bisc. i guip.) *mirri(n)* «endeble, raquític», sobre el qual veg. Mitxelena (*FoHiVca.*, 276).

Esmitjanar, *esmitjar*, V. *mig* *Esmocadores*, *esmo-car*, V. *moc* *Esmocar*, V. *moca* *Esmodegar*, V. *mó-dega* *Esmoixellar* i *esmoixinar*, V. *moixell* *Esmolada*, *esmolador*, *esmoladora*, *esmoladura*, *esmolall*, *es-molar*, *esmolat*, *esmolet*, V. *mola* *Esmoliac*, V. *mu-riac* (*muricec*) *Esmolinar*, V. *moldre* *Esmolre*, V. *moldre* *Esmolucar*, V. *amaluc* *Esmollar*, V. *molla* *Esmolles*, *esmolles*, V. *molls* *Esmonyonar*, V. *muryó* *Esmorcada*, *esmorcadura*, *esmorcar*, V. *morca* *Esmordaixes*, *-ases*, V. *mordre* (MOSSEGAR) *Esmo-riac*, V. *muricec* *Esmorir-se*, V. *morir* *Esmorralar*, *esmorrar*, *esmorrell*, *esmorrellar*, V. *morro* *Esmorriador*, V. *amorriar* *Esmorritar-se*, encreuament d'*ir-riar-se* amb *esmorrar* *Esmorrossonar*, V. *esborros-sonar* *Esmorteiment*, *esmortheit*, *esmorterat*, *esmor-timent*, *esmortir*, *-tit*, *esmortitxar*, *esmortuïdor*, *esmor-tuiment*, *esmortuir*, V. *mort*

⁶⁰ ESMORZAR, forma menys general que la més an-